

ifj. Lele József

TÁPÉI BÚCSÚVEZETŐK ÉS SZENTEMBEREK

A tápaiak búcsúvezetője hosszú évtizedeken át a helyi születésű Miklós Jakó István (1838-1895), tápiasan *Fütyű Pista* (mert értette a madarak nyelvét), *Tápai Pista* (szülőhelye után), *tápai szentembör* (szentös élete miatt) volt. Életét átszövik a legendák. A temetői kápolna melletti *szögényök*, vagy *kúdúsok házában* remeteként lakott. A házat maga építette és a kápolnát is 1880-ban, mely utóbbinak helyén már állott egy kis kápolna 1879-ig. Akkor ugyanis a szegedi nagy árvíz romba döntötte. A kápolna Karmelhegyi Boldogasszony tiszteletére szentelt, „pestiskápolna”.

Pista bácsi – mert az idős tápaiak még a hatvanas években is így emlegették – sokszor megjárta Radnát. Beszélik, hogy hazafelé jövet Lippárról mindig vezetett haza Tápéra jól tejelő kecskéket, amiknek jó keletje volt. Utolsó kívánsága szerint Pista bácsit Radnán temették el. Sírjához napjainkban is elmennek a radnai búcsúra érkező tápaiak. Emléke természetesen él a mai asszonyokban, mivel a kápolnában őrzik a Szentföldről, és más zarándokhelyekről, köztük Radnáról hozott ereklyéit, illetve azt a fényképet, amelyen ravatalon látható Pista bácsi. Csodálatos gyógyításai miatt a fiatalabb nemzedék táltosnak is emlegette.

Mint minden régi, ősi-nek mondott faluban, Tápén is sok az azonos nevű család. Főként *Kószó*, *Terhes*, *Miklós* és *Török* nevűből van itt sok. Az egyik *Miklós* családnak *Szent* a ragadványneve. Emlékezésük szerint „egyik embör-ősünk búcsúvezető volt”. Innen a Szent ragadványnév, amit a mai unokák is viselnek.

Tápén is működtek imaházak, amelyek nem jelentettek szektásodást. Kisgyermek koromban magam is elmentem nagyanyámmal a közelünkben lakó Kónya Róza néniékhez, ahol esténként a háborúban odamara-dottakért imádkoztak, énekeltek. Onnan őrzöm a szép szövegtöredéket, amelynek dallamára is emlékezem még: „...Kegyelmes jó Anyánk, tekints a foglyokra, Ó, nagy irgalmú szűz Anyánk, vezesd őket haza.”

És mondtuk az imákat mi, gyerekek is, mert át tudtuk élni árván maradt kis cimboránk nagy bánatát: apja, nagyapja elvesztését. Gyermekként jártunk, mint kisleányok, de később, úgy tízesztendősen már nem mentünk el, mert imaházba inkább az asszonyok és a lányok szoktak menni.

Bálint Sándor nyomán:¹ „*Imaház*. Kisebb vallásos népközösség, amiből egy-egy faluban több is van. ‘Szombaton este imaház lősz a Palika Örzsé-

¹ BÁLINT 1957. I. 634.

nél.' Rendszeresen szomszédok, ismerősök szoktak összegyülekezni közös ájtatosságra valamelyik buzgó énekesasszony, vagy búcsúvezető hajlékában, munka után. Különösen téli délutánokon és esteiken, továbbá szombaton, azaz Mária-napkor, újhold vasárnapján. Sokszor tartanak itt kedveltebb szentek ünnepe előtt kilencedeket is. Az imaház nem szektás gyülekezet! Városokban már nem szokás, de a tanyákon, környékbeli, Szegedről kirajzott falvakban még ma is általános. Felváltva énekelnek és imádkoznak. A végén olykor frissen sült kalácsot is esznek, ugyanitt cserélnek, vagy váltanak cédulát." Érdekes, hogy a Szegedi Szótár viszont nem említi ebben a vonatkozásban a *cédulát*. Pedig, főként a tagok ma is így emlegetik egymás között: *cédula, cédula váltás, cédula csere*. Ritkábban *titok, titokváltás*.

Kilencedeket különösen tisztelt és kedvelt szentjeink tiszteletére tartottak, mely ájtatosságokon a megidézett szent közbenjárását kérték bizonyos céljaik elérésében Istennél, Máriánál. Szintén a gyermekkoromat idézi a *Szent Család-járás*, a *szálláskereső* ájtatosság, melyet akkoriban nem egy háznál tartottak, hanem minden este más családnál. Oda is asszonyok jártak és kisgyerekek; de nagyobb korban a fiúk már oda sem mentek el. Talán éppen ezért volt a neve *asszonykilenced*, *novena* a Szent Család tiszteletére. Ugyanakkor – még az 1930-as évek végén is – házaknál tartották a nagylányok a *lányok kilencedét*, Árpádházi Szent Margit tiszteletére, ünnepe előtt kilenc nap délutánján. Az 1950-es évek derekáig viszont már a templom sekrestyéjében gyülekeztek össze a tápai lányok.

A háború utáni években gyakran imádkoztak és énekeltek nagyanyámék az odamaradott hadifoglyokért, a faluban élő súlyos betegségben szenvedőkért, illetve megtartották a *Szent Anna kilencedet*; a *Szent Antal kilenced* gyakorlata pedig ma is él. Ha az ájtatosságokat háznál tartották, valaki olyan gyertyát vitt (ha az otthoniaknál nem volt), amelyik már korábban kilencedeken égett. Ezt igen foganatosnak tartották ahhoz, hogy imájuk és énekük föltétlen meghallgatást nyerjen.

„Vótak ezök a kilencedök az imaházakban, de csak az Olvasós társulati tagok csinálták a cédulaváltást. Akkor cseréltük ki az olvasóba való titkokat. Tizenöten vagyunk egy koszorúban. Neköm is tizenöt tagom van, mert én is koszorúfej vagyok. Régönte, az anyám idejibe, mert én tüle örököltem a koszorúfejségömet —, havonta égször cseréltük a szentkép hátuljára írt titkainkat. Mindön nap imádkoztuk az Olvasót, és az Üdvözlégy Máriába belemondtuk a soron következő titkot. Máma is így van ez. Tagjaimnak mindég a következő titkot adom, így mindégnyik el tudja mondani az olvasókat: az Örvendetöset, a Dicsőségöst és a Fájdalmasat. Anyámtúl hallottam a Gyözedelmeset is. Azt mondta, hogy a törökök fölött végső magyar gyözelömnök az emlékire keletközött ez. (Tiné)

Máig élő hagyomány ez, kis változással: „Hétfőn, mög csütörtökön mondjuk az Örvedetöst, keddön és péntökön a Fájdalmast, szerdán, szombaton és vasárnap pedig Dicsőségöst. Aki egy-egy alkalommal mindet elmondja, az a Nagyolvasót végzi.” (LJné)

A helybéli társulatok templomainkban az Olvasós Boldogasszony tiszteletére is emeltek oltárokat. Érdekes, egyúttal elgondolkodtató jelenségre lettem figyelmes, amikor föltett kérdésemre: Melyik az Olvasós Mária szobra, képe? – az egyik tápai asszony azt mondta: „Mind, amelyiknek Olvasó van a kezibe.” Itt, mintha a fölmagasztalt Szent Olvasó állna a tisztelet középpontjában. Napja ma is a legnagyobb ünnepnek számít az olvasós társulatok számára. És mivel a nap októberre (hetedikére) esik, érthető, hogy „Október az egyházi év liturgiájában az olvasó, és a szintén török időkben született lorettói litánia kiemelt hónapja.”² „Az olvasónak a rózsafüzér neve onnan keletkezett, hogy amikor Szent Domonkos halálra ítélték, azt kérte, hogy addig né végezzék ki, amíg az olvasóját el nem mondja. Mőgengedték neki. Domonkos pedig imádkozott. És sírt. A földre hullott könnyeiből rózsák fakadtak, mindőn égyes elmondott Űdvőzlégý elmondására. E csuda láttára nem végezték ki. Ezt apámtul halottam.” (NMné) Hasonlóképpen mondotta ezt el Török Istvánné koszorúfej is.

Az olvasó pedig, a Néprajzi Lexikon nyomán³: „Olvasó, rózsafüzér katolikusoknál az elmondott imák számolására. A neki tulajdonított rontás elhárító erőt egyházi használatának, szentelt voltának köszönheti. Elsősorban az anya és a csecsemő hiedelemkörében szerepel. Általános boszorkány elhárító eszköz volt. A kisgyermekre tették, hogy ne tudják kicserélni, ha az anya kiment a szobából.

Ha a gyerek nehezen kezdett beszélni, a nyakába tették, és újhald vasárnap átvezették az úton.” Máig élő hagyomány az is, hogy az elhalt koporsójába beleteszik, „odaadják neki”. Az olvasón való imádkozást főként az idős emberek kedvelik. Sokuknak ma is ott van a zsebében, s ha valahova mennek, vagy valahol várniuk kell, a zsebben lévő olvasót morzsolgatják, szőmezgetik.

Tápénak is, mint annyi más katolikus településnek mindig megvoltak a maga imádságos asszonyai. „Olyan asszony, aki templomban, búcsún, imaházban, halottnál az imádkozást, éneklést irányítja. A szővegek rendesen vallásos ponyvairodalomból valók.”⁴ Ám mégsem az asszonyok kiváltsága volt ez Tápén (sem), hiszen nem egy férfiember is buzgólkodott ebben a foglalkozásban. Tápén például *Miklós Jakó István*, akinek életéről, vallá-

² BÁLINT 1977. II. 367.

³ ORTUTAY 1981. 92-93.

⁴ BÁLINT 1957. I. 633-634.

sos megnyilatkozásairól a Tápé története és néprajza kötetben⁵ olvashatunk. Ugyanabban a tanulmányban említődik meg *Dugonyi Teca* néni, illetve *Palika Örzse* neve is.

Tápé a szegedi nagytájnak hagyományokban leggazdagabb néprajzi szigete.⁶ Ez a megállapítás, melyet oly találóan jegyez meg Bálint Sándor, mindenek előtt a vallásos népeletre vonatkozik. S ennek az archaikus vallásos népeletnek általunk is jól ismert, kivételes képviselője volt *Nyinkó Mihályné Terhes Palika Erzsébet* (1894-1966), tápai, ismertebb nevén, s ahogyan sok vidéki búcsús máig is emlegeti: *Palika Örzse*. Már az édesanyja is *búcsúvezető énekes asszony, koszorúfej, máriaanya* volt Tápén. Örzse nénivel Bálint Sándor készített magnetofon-felvételt. Mivel magam is ismertem a tápai *lányok dajkáját*, a magnetofon hallgatása közben szinte magam előtt láttam a nagyszoknyás, hófehér kötényes és fejkendő, terebélyes öregasszonyt, amint révedezve beszél. Ugyanakkor azt is éreztem, minő nagy hatással volt reá az édesanyja buzgóságán túl a sok, ponyván, illetve vallásos könyvekben, és a Bibliában olvasott igaz, másutt történelmi történet, amiket minden bizalommal szívesen olvasgatott. Olvasmányainak javarészét főnntartások nélkül elfogadta, kiváltképp, ha azokban a hiterkölcsmegerősítésének biztosítékát látta, s éppen ezért szorgalmasan és tudatosan „tanította” is. Tanításait természetesen népi fokon művelte otthonában, imaházakban, virrasztásokon, búcsúban, illetve templomi ájtatosságokon (misék előtt, és után) egyaránt. Örökölt „tudománya” volt ez tehát az édesanyjától, illetve azoktól a nála idősebb előimádkozó, és énekes asszonyoktól, akiknek fiatalabb korában igen sokat segített Örzse néni, a jámbor tápai hívek kormányozásában.

„Lánykoromban volt Olvasós Társulat a *Dugonyi Teca* néninél, a *Palika Ágnis* néninél, később pedig az *Ila Örszénél*, a *Liba Márinál*, *Molnár Tűtor Istvánnál*, a *Rupa Márinál*, mögéten a *Szent Vittornál*. És hát az én anyámnál is. Ágnis nénitől a lánya Örzse vette át a koszorúfejségöt, én mög az anyám után löttem koszorúfeje anyám koszorújának. Égy koszorúnak tizenöt tagja van. Hogy el né felejtsem, mostan az enyémön kívül van a *Varga Irénnél*, mög a *Túrú Mancinál*, de a Mancinál a Szent Vittortól kapta mög a társaságát. Mán én is öregszök, ezért aztán a Szent Étust kértem, ha léesnék a lábomról, majd ű vögye át az én koszorúmat.” (TIné)

Az *Olvasó társulatban* már azok a kisleányok is részt vehettek, akik imádkozni tudtak olvasón. Mert abba kellett beágyazni a soron következő titkot, például: „...és áldott a Te méhednek gyümölcse, Jézus (*Akit tövissel megkoronáztak*). Asszonyunk Szűz Mária...” A kislányok abba a koszorúba jártak, amelyikbe az anyjuk. (LJné.)

⁵ ILIA-JUHÁSZ (szerk.) 1971. 630-631.

⁶ BÁLINT 1981. 7.

Mivel napjainkban már nem járnak imaházakba az Olvasó társulati tagok, újhold táján maguk mennek el a koszorúfejhez, hogy cédulát váltsanak. Így mindegyiküknél megfordul az Örvendetes, a Fájdalmas és a Dicsőséges olvasó minden egyes titka. Ha új tag jelentkezik, az *kiváltja* első céduláját. Általában önkéntesen jelentkeznek az asszonyok, vagy a régi tagok szólítanak meg olyan asszonyokat, akik buzgó templomba járók, és vallásos életet élnek. Tag újulás csak akkor következhet, ha a tizenöt tagból valaki kiválik: betegsége miatt, vagy ha elköltözött a faluból, illetve, ha valamelyikük meghal. A cédulákat soha nem cserélik egymás között, hanem mindig elviszik a koszorúfejükhöz, aki megnézi a visszaadottat, majd a soron következőt adja ki. „Az aztán égyik újholdtúl a másikig jár körbe.” (LJné).

„Lánykoromba vót imaház a *Nyúl Júcsa* néninél, a *Bali Gyuráék*nál, de édösanyámtúl tudom, hogy az ú lánykorában, a múlt század végén összejártak az asszonyok a *Kulacs Sándorék*hoz is. Olvasótársulat is vót, de ugyanott vót a lurdesi is, mert a templomba nagyon hideg vót.

Mink, az én lánykoromba közösen montuk a rózsafüzért. Nyúl Júcsa néni vót az előimádkozónk, mert náluk vótunk. Az asztalon mindég égött két szentölt gyértya. Mire elvégeztük, mindön este vót egy kis téa, mög sós pogácsa.” (TAné).

A tápai Olvasó Társulat tagjai a tápai templom kórusa alatt lévő Máriát tisztelték Olvasós Boldogasszonynak. „Az a miénk. Ott van mellette a pörsölyünk is. Azt a pénzt, ami abba összegyűtt, mink kezeltük. Huszonöt évvel ezelőttig. Akkor ugyanis az akkori plébános azt mondta, hogy bele köll adni a misepénzbe. Így aztán mögszakadt a régi szokás, hogy a pénzünkből gyértyákat vöttünk, oltárterítőkbe, lobogókba adtunk, és hát ugyé misét szolgáltattunk az elhalt máskor mög az élő társulati tagokért. Ugy osztottuk be, hogy mindön első péntökön a Jézus Szíve tiszteletire, második péntökön az élő tagokért, a harmadikon pedig az elhalt társulati tagokért szólt a mise. Ez nagyon szigorú, de persze íratlan törvény vót Tápén.” (TIné).

A társulati tagok föltétlenül részt vesznek a templomi vallásos élet szervezésében, melynek egyik leglátványosabb alkalma *Úrnapja*, az úrnapi sátrak feldíszítése. A koszorúfejek pedig a körmenetet szervezik, de nekik ott előénekesi teendőjük már nincsen. Ezt csak addig végezték, amíg Tápén nem volt kántor. S ez az időszak sokkal visszább van időben Palika Ágnes, illetve Miklós Jakó István működésének idejétől is.

A régi olvasótársulat-fejeket *vezéranya* fogta össze. Ezt a megjelölést csak Török Istvánné koszorúfejtől hallottam. Ilyen volt a már említett Dugonyi Teca néni, illetve Palika Ágnes után leánya Palika Örzse néni. Közülük Örzse néni gyógyítással is foglalkozott. Mert az imaszeretete és istenszeretete mellett – bár mások biztatására történt esemény kapcsán – „fölfedezte

magában a gyógyítókészséget” is. Ezt a „tudományát – amit Bálint Sándornak mondott magnószalagra – *Bakter Pali* bácsitól tanulta. Örzse néni nek hosszadalmasan fájt a keze, sehogyan sem akart gyógyulni. Dugonyi Teca néni biztatására elment Molnár Bakter Pál gyógyítóhoz és kérte, nézné e meg, mi van a kezével. És Pali bácsi, bizonyos szigorú intelmekkel ugyan, meggyógyította a fájó kezét.” Az utolsó szombaton, mert többször el köllött mönni hozzá —, Pali bácsi mögmondta, hogy mit imádkozzak a betegökre. Mögfogadtam. Úgy is lött. Ha kezemet nagybetegre töszöm, mögenyhül. A kisedök, ha rájuk imádkozok, föltétlen javulnak. Kelevényre nem szoktam imádkozni, mert azt Pali bácsi megtiltotta.” (NyMné).

„Végtére Örzse néni lett a paraszti liturgia mindenese. Kormányozta a templomon kívüli adventi szálláskeresést, az éjféli mise előtti hosszú éneklést, Mária kézfogóját (január 23.), a lourdesi ájztatosságot (február 11.), a Gyümölcsoltó Boldogasszony éjszakáján való virrasztást, a nagyböjti imaházakat, a húsvéthajnali jézuskeresést, az útszéli keresztet, illetve Nepomuki Szent János szobrának megkoszorúzását, az úrnapi sátrak díszítését és a körmenet rendjét; az alsóvárosi, szentkúti, mátraverebélyi, hasznosi búcsújárásokat...”⁷ – És természetesen a Tápai rét búcsúit is ő szervezte.

Az említett, 1960-ban készült hangfelvétel alkalmával Bálint Sándor megkérdezte Palika Örzse nénitől:

– Maga hogyan nevelődött bele ebbe a szép tudományba, hogy énekes asszony lött?

– Az édösanyám halálát mögálmodtam, még lány koromban. Nagyon haragudott – itt az uram, halli —, hogy nagyon korán férjhez möntem. Épp hogy betöltöttem a tizenhatodik évemet. Nálunk mindön este hangosan köllött imádkozni. Neköm nem vót akkor még bátorságom, hogy magam belekezdjek égy olvasóba. (...) Anyám azt akarta, né mönjek férjhön, hanem kövessem az új példáját, azt’ lögyek én is énekes asszony. Fölmöntem a padlásra és ott imádkoztam: mutassa mög az Isten, mit csináljak: férjhön mönjek, vagy né.

Aztán nemsokára, égy éccaka álmom lött. Azt álmodtam, hogy utaztam mezőkön, völgyeken. Vót ott füves is, havas is. Égyszöröcsak égy magaslaton mögláttam égy templomot. Mintha ott búcsú löt vóna, hát oda iparkodtam. Olyan magosan vót, hogy négykézláb is alig bírtam fölmászni. Mikor az ajtó közelibe értem, gyüött égy szörnyű vihar. Mögfogtam a kilincset, de csak kicsit nyílt mög az ajtó. Bent rettenetös szépség vót. Hát ha van az a másvilág —, ott olyan szépen énekeltek és imádkoztak, Én nem láttam az Atyaistent élő szömmel, de a templomnak nem vót teteje, és én csak néztem, mert az angyali seregök ott énekeltek, imádkoztak. És az

⁷ ILIA-JUHÁSZ (szerk.) 1971. 633.

Atyaisten, ha az vót, nagyon szigorú szömmel nézött rám. Nagy fényösségbe vót. A drága Szűz Anya pedig ottan vót egy másik állványon. Körülötte a menyeyi seregök. Az löhetött, mert mindnek koszorú vót a fején. Oda iparkodtam, mert hítt, szólított: Gyere, fiam. De ahogy möntem vóna be az ajtón, gyüött égy embör. Mögfogta a kezemet és azt mondta: Neköd még nem szabad ide begyünni, ahhon néköd még sokat köll vezekölni. Eriggy arra, amöre elindultál, aztakkor, ha végrehajtod az akaratodat, aztán majd begyühetsz ide. Hát akkor ősszel möntem férjhön.

– Tanította e az édesanyja?

– Mivel minálunk, mög a templomba, mög a búcsúkba mönet is mindig hangosan imádkoztunk, éneköltünk, hát eltanultuk tülle. Édesanyám huszonkettőbe möghalt.

– Örzse néni, lánykorában járt e Radnán?

– Csak egyszer, tizenkettőben. Akkoriban a tápaiak pünkösdkor, meg Kisasszony napján möntek a radnai búcsúra. Akkor mán nem csatlakoztunk a szögediakhön. Átmöntünk a komppal a rétre, aztán Makónak vöttük az irányt. Akkor még az édosanyám vót a búcsúvezető. Térdön állva járták az én anyámék, az áldott, a Marostúl a templomig az utat, a rejtött Máriáig. Csupa kavics vót az út. Mire légyüttek, nem maradt a térdükön bür. És akkor mögnyerték a bünbocsánatot: möggyógyultak a betegök, a bénák, a sánták, a vakok.”

Édesanyja halálát követően lehetősége lett volna Örzse néninek, hogy most már ő vezesse a tápaiakat a radnai búcsúra, ám 1924-ben a románok betiltották a szegediek Radnára járását. Mivel ez a tiltás – kisebb megszakításokkal igen hosszú időt élt meg, Örzse néni soha többé nem jutott ki Radnára.

Mentek viszont más búcsúhelyekre: Gyüdre, Mátraverebélyre, Pálos-szentkútra és Pócsra, amely utakat már ő szervezte meg. „Ő volt az utolsó *máriaanya*, másként *fehérlányok dajkája*, aki a falu vallásos lelkű eladó lányait nevelte. Emlékezett még a radnai búcsú-hagyományokra, a szegedi Rozália kápolnában szokásos fodormenta szentelésekre. Örzse néni volt a falu olvasó társulatának egyik vezetőasszonya, koszorúfeje, aki fején fehér kendőben, fehér kötényben haláláig ünnepelte Boldogasszony napját, a szombatot. Ő gyűjtötte összefogott kötényében a *máriapénzt*, vagyis a társulati asszonyok misére, egyéb jámbor célokra összeadott alamizsnáját és őrizte radnai, vagyis Radnáról hozott bögrében. Lányai tartották tisztán és virággal díszítették a templomot, liturgikus színek szerint öltöztették a horozható Mária szobrát. A lányok fehér ruhában, hajukba font, illetőleg a mellüket is átkötő kék szalaggal vettek részt a körmenetekben, búcsúkban.”⁸

⁸ ILIA-JUHÁSZ (szerk.) 1971. 633.

„Anyámék idejibe, ha összegyöttünk a házunknál, de tudom, így vót ez a Palika Ágnis néninél, majd később az Örzse néninél is, egymás után elmondtuk mind a három olvasót. Ha az egyik elfáradt, kezdte a másik, de minálunk mögvót, ki melyik titkot mondja. Azt mondta, akinél éppen vót a következő titok. A Vaskó Annus néni nagyon szépen tudott imádkozni, mögéntem a Goróf Mári, és a Heckó Julis is, de az anyámékat, Örzse néniéket sohasé tudták fölülmúlni, mert azok olyan átéléssel, olyan tiszta szívbűl mondták.” (Tiné.)

Az emlékezettel elérhető idők tápai imádságos és énekes asszonyai voltak még:

Setye Örzse (koldus)

Dugonyi Teca néni – Ács Istvánné Erdélyi Terézia

Super Roza néni – Nagy (Okos-Pisze) Istvánné Nagy Rozál

Hosszú Jóska bácsi – Nagy József (hosszú léptű volt)

Kesze Panna – Karai Józsefné Kószó Anna

Cinó Júcsa néni – Ilia Jánosné Fodor Julianna (Nagyútcán)

Börcsök Jóska – Börcsök József (Iskolaközben lakott)

Ila Roza néni – Kónya Imréné 1884–1965. Ilia Rozál

(akit neveztek Kóna Roza néne-nek, Harangozó Roza néne-nek is.)

Sánta Ágnis (sánta volt, aki túrón és kenyéren élt, ha búcsúra ment. Talán Kószó Ágnesnek hívták)

„Ezek gyógyítottak is, ki ezt tudta, ki azt. Az én anyám a ficamot tudta a helyire tönni. Ha a betege gyógyítás közben ásítózott, akkor azt monta: Nofiam, té mán möggyógyulsz! A Kesze Panna mögénten gyakfogat tudott kezelni. Ha éppen akkó möntek hozzá, amikó szűtt, kihágott a gyékénybűl, aztán csak úgy, gyékényös kézzel lényúlt neki, azt akkor elnyomta. Aztán szűtt tovább.

A Cinó Júcsa néni mög árpakerekítéssel foglalkozott inkább.

Az ásottkút mellől fővött égy keshögynyi fődet, azt avva. Háromszor, de úgy, hogy a főd közzé befogott égy szöm árpát is. Amikor készen lött vele, akkor a fődet az árpaszömmel égyütt a kútba dobta, és azt mondta: Akkor lássam mégégyször a szömödön az árpát, ha ez az árpaszöm kikel. Jaj vót, ha nem esött a vízbe, hanem a kút széliibe, azt' gyökeret eresztve kihajtott, még kalászt is hozott. Akkor ugyanis nemégyször előgyütt a beteg szömin az árpa.” (Tiné)

Gyógyítók ma: menj alfába és számolj visszafelé. Régen: imádkozz! Nyilván az ima = nyugalom, gyógyulás.)

Miután Örzse néni meghalt, a meglévő koszorúfejek nem tudták eldönteni, melyikük legyen a vezéranya. „Mert mindég körösztbe vótak szögényök. Mán a Goróf Mári mög a Vésős Annus ugyé elhaltak, a Heckó Julis mög mindég betegös. Így aztán most mindégnyik végzi az olvasót ma-

ga, de azért búcsúkor, úrnapiján, mög a Rózsafűzér királynéja előestéjin mind együtt ünnepölünk a templomban.” (Tiné).

A *Rózsafűzér Királynéja* ünnepén mindig elénekelték az Orgona hangokban megtalálható gyönyörű éneket, melynek visszatérő sorai emelték a fohász mondanivalóját: „... Társulati elhunytakért, könyörögj, ó Mária, Esezve lelkeikért, Olvasó királynéja.”

ADATKÖZLŐK

HEGYI Ferenc, 1927

LELE Józsefné MÁRTA Mária (LJné), 1940

NYINKÓ Mihályné TERHES PALIKA Örzse (NyMné), 1894-1966.

BÁLINT Sándor gyűjtése nyomán

TÓTH Andrásné RÉVÉSZ Ilona (TAné), 1931.

TÖRÖK Istvánné KÓNYA Rozália (TIné), 1907.

IRODALOM

BÁLINT Sándor

1957 Szegedi Szótár I-II. Budapest

BÁLINT Sándor

1977 Ünnepi kalendárium I-II. Budapest

BÁLINT Sándor

1980 Szögedi nemzet III. Szeged

BÁLINT Sándor

1981 A hagyomány szolgálatában. Budapest

ILIA Mihály–JUHÁSZ Antal (szerk.)

1971 Tápé története és néprajza. Szeged

ORTUTAY Gyula (szerk.)

1981 Néprajzi lexikon IV. Budapest

WALLFAHRTSFÜHRER UND „HEILIGE MÄNNER“ IN TÁPÉ

JÓZSEF LELE D. J.

„Das Gebethaus (imaház) – laut Sándor Bálint (Szegedi szótár, Bd. I., S. 634.) ist eine kleine, religiöse Volksgesellschaft, aus der es in einem Dorf mehr geben kann. Im allgemeinen pflegen sich Nachbarn, Bekannte während einer Betstunde im Heim irgendeines Wallfahrtsleiters oder

irgendeiner Gesang-Gebetsfrau zu versammeln, wobei die Versammelten wechselweise beten und singen, zuletzt ab und zu frischgebackene Kuchen essen und *Zetteln* tauschen oder *wechseln*." In Tápé ist es auch heute als *Geheimnistausch* (*titokváltás*) genannt. Neben den hauptsächlich aus Frauen und Mädchen bestehenden *Neunteln* (*kilencedek*) wurden fast in jeden Siedlungen bis heute funktionierende *Rosenkranzbruderschaften* ins Leben gerufen, deren Mitglieder im Grunde genommen die Organisatoren und Leiter der Neuntel waren.

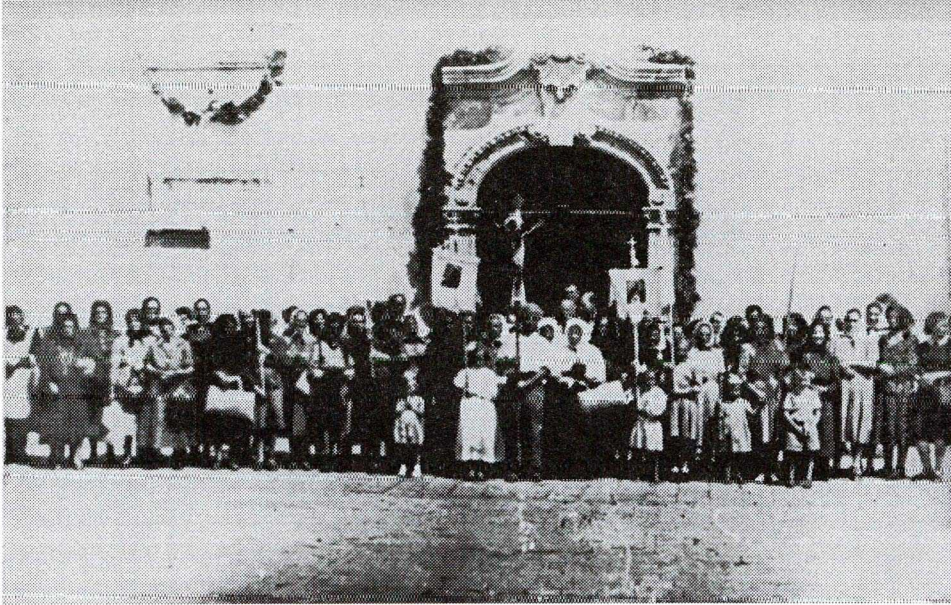
Bis zur Mitte der 50-er Jahre wurde der Rosenkranz gemeinsam in Gebethäusern verrichtet, aber ab den darauffolgenden Jahren bis heutzutage hält ihn jedes Mitglied in seinem eigenen Zuhause ab.

Die dazu gehörenden Geheimnisse werden von den Mitgliedern bei ihrem eigenen Kranzkopf (*koszorúfej*) monatlich getauscht. Das Geheimnis ist ein *glorreicher, erfreulicher, schmerzhafter* bzw. einst *siegreicher* (als Erinnerung an die Befreiung von der Türkenherrschaft) Gebetstext, der in ein Rosenkranzgebet einzuschließen ist, und auf den hinteren Teil eines heiligen Bildes aufgeschrieben wurde, bzw. der an einer bestimmten Stelle eines Rosenkranzgebetes zu sprechen ist. Ab Ende des XIX. Jahrhunderts und ab der Jahrhundertwende bis heutzutage wurden in Tápé zahlreiche Namen von Rosenkranzköpfen aufbewahrt, was darauf verweist, daß im Dorfe gleichzeitig mehrere Bruderschaften funktionierten.

Hauptsächlich ältere Frauen pflegen nachmittags jede drei (manchmal vier) Paternoster nacheinander zu sprechen. Das gemeinsam verrichtetes Rosenkranzgebet heisst *Grosser Rosenkranz*.

Anfang der 50-er Jahre ließen die Tápéer Bruderschaften ein Maria-Standbild zu Ehren *Mariä Rosenkranz* in der Dorfkirche errichten. Vom Geld, das sich in dem neben das Stanbild gestellten Gotteskasten angesammelt hat, pflegt man Messe um die lebenden und verstorbenen Mitglieder zu halten, aber davon läßt sich auch Kerzen für die anderen Altäre kaufen, sogar die ehemaligen Dorfbettler bekamen davon.

Neues Mitglied wird dann aufgenommen, wenn jemand die Bruderschaft verläßt oder stirbt. Im allgemeinen gehören die Bewohner in gleicher Strasse, Bekannte und Verwandte zu einer Gesellschaft. Die Gesellschaften nehmen an den Vorbereitungen von Kirchenereignissen unbedingt teil.

1. KÉP TÁPAIAK AZ ALSÓVÁROSI (SZEGEDI) FERENCES TEMPLOM ELŐTTI
KISASSZONY-NAPI BÚCSÚN.
KÖZÉPEN FEHÉR KENDŐBEN, KARJÁN GYÉKÉNYSZATYORRAL NYINKÓ MIHÁLYNÉ
TERHES PALIKA ÖRZSE NÉNI

2. KÉP TÁPÉN.
NYINKÓ MIHÁLYNÉ PALIKA ÖRZSE A LOURDESI AJTATOSSÁG IDEJÉN
AZ OLVASÓTÁRSULAT TAGJAIVAL ÉS FEHÉRLÁNYOKKAL

A Szegedi Búcsú

(Legenda az 1924. szeptember 8-iki szegedi első nagy búcsú alkalmára.)

Csobogó víz mellett
Hegytetején állva,
Ünnepélyes csendben
Áll a régi zárda.

(Alföldi magyarom, emlékszel még rája?)

Ferenczes barátok
Pihenőre térnek,
Köszöntőt küld lelkük
Az oltár-kegyképnek.

(Alföldi magyarom, mért sírsz, mi bánt
téged?)

Radnai zárdának
Alszik minden fia,
De ébren virraszt a
Radnai Mária

(Alföldi magyarom, arra gondolsz sírva?)

Radnai Szűz Anya
Virraszt, virraszt ébren,
Gyermekeit várja
Ott a csendes éjben.

(Alföldi magyarom, tán rád gondol
éppen!)

A Szűz Anya tudja:
Csak pár nap van hátra
S minden felől jönnek,
Jönnek templomába.

(Alföldi magyarom készülsz-e hozzája?)

A Szűz Anya látja -
Hogy készülnek erre.
Tódul innen-onnan
Búcsújárók ezre,
És alföldi magyar nincs közöttük egyse.

Radnai Szűz Anya
Szeged felé tekint,
Hol gyermekek kérdik:
Hát nem megyünk megint?
Csüggedt, öreg szülők feje bús „nem“-et.
int.

Radnai Szűz Anya
A szívekbe néz már.
Óh! . . . Ők hogy jönnének!
Jaj de az a határ. . .
(Radnai Szűz Anya rájuk hiába vár.)

Radnai Szűz Anya
Nagy részvéttel nézi:
Búcsú kegyelmeim
Sok jó hívem kéri,
Sok alföldi magyar — s ne adnám meg
néki?

Ha te nem jöhetsz még
Át a gyászhatáron,
Megyek én tehozzád
Hű fiam, hű lányom,
Alföldi magyarom hiába ne várjon!

Indul a Szűz Anya
Az alföldi tájra,
Szegedi barátok
Szent Szűz templomába.
Alföldi magyarhoz Kisasszonynapjára.

Kisasszony ünnepén
Zúg harang, szól ének,
Boldog búcsút hirdet
A szegedi népnek,
Alföldi magyarok örömnepének!

Rózsafüzér előtt

Isten anyja, szűz Mária
Szent olvasó királynéja
Százszor üdvözlégy.
Hogy anyánk vagy, ne feledd el,
Köszöntésünket fogadd el,
Szűz kegyedbe végy.
Szívvel és nyelvvel köszöntünk
Meg ne vess édes anyánk !
Bűneinkért könnyet ejtünk,
Nyerj az égből áldást ránk.

Örvendetes részre

Olvasódnak minden ága
Szent hitünknek báj virága,
S liliomfüzér.
Angyalodnak üdvözlését (*üdvözlése*)
S rokonodnak köszöntését (*köszöntése*)
Ebben a vezér.
Mint fogadtad örömtelve
Azoknak üdvözlését,
Fogadd el most is kedvtelve
Hiveid esdeklését.

Olvasód egy kegyelemtár,
A gyarlóknak édes mentsvár,
S titkos koszorú.
Lelkünk ebben lél irgalmat
Keservében szent vigalmat
(*vagy:*)
(*Lelhet ezzel kész irgalmat*)
(*Keservében szent vigalmat*)
Minden szomorú.
Fölemeljük hát kezünkben
E virágos koszorút,
Hogy siralmas életünkben
Oszlasson el minden bűt.

Örvendetes részre

„Szerelmes édes Jézusom” stb. szerint.

Örvendetes olvasóddal, Mária tisztelünk;
Áldott méhed gyümölcsével, Jézussal üdvözlünk.
Kit szüz méhedbe fogadtál,
És mégis szüzen maradtál.
Üdvözlégy Mária !

Kedves rokonod Erzsébet látogatására
Siettél drága terheddel vigasztalására.

Fájdalmas részre

Ő is ekképen köszöntött :
Áldott vagy az asszonyok közt !
Üdvözlégy Mária !

Rongyos istállóban szülted isteni gyermeked,
Szállást egész Betlehemben nem adtak teneked.
De az angyalok dicsértek,
A pásztorok megtiszteltek.
Üdvözlégy Mária !

Öledbe vevéd szent fiad tisztulásod napján,
Jeruzsálemi templomban őtet bemutatván.
Az Isternek ajánlottad,
Simeont megvigasztaltad.
Üdvözlégy Mária !

Szent fiadat harmad napon a doktorok között
Feltaláltad a templomban, ott kérdezősködött.
Mi is, ha őtet elvesztjük,
Mint te, oh szent szüz, keressük.
Üdvözlégy Mária !

Fájdalmas részre

„Szerelmes édes Jézusom” stb. szerint.

Jézusom! vérontásodnak emlékezetére
Ajánlom e szent olvasót szived gyötremére,
Melyet a kertben szenvedtél,
Hogy vérrel veritékeztél,
Fájdalmas Jézusom !

Ostorozták bűneinkért áldott szent testedet,
Az oszlophoz megkötözték szentséges kezedet.
Talpig vérbe kevertettél,
Hogy minket üdvözitenél,
Fájdalmas Jézusom !

Dicsőséges részre

Szentséges fejed tövissel megkoronáztatott ;
Szent kezedbe csúfságképen egy nádszál adatott.
Térdhajtással csúfoltattál
Azoktól, kiket alkottál,
Fájdalmas Jézusom !

Emeled már, oh kegyelem ! a nehéz keresztfát ;
Tennen válladon viseled e világ igáját.
Háromszor estél alatta ;
Mert atyád a bűnt rá rakta,
Fájdalmas Jézusom !

Fölszegeztek már oh élet, magas keresztfára,
Ég s föld között fölemeltek világ váltságára.
Szűz anyád is melletted állt,
Halálig tőled el nem vált,
Fájdalmas Jézusom !

Dicsőséges részre

„Szerelmes édes Jézusom” stb. szerint.

Énekeljünk dicsőséget e szent olvasóban ;
Mert Üdvözítőnk, ki meghalt, feltámadt valóban.
A váltságot bevégezte,
Szent atyját megengesztelte,
Urunk Jézus Krisztus.

Negyven nagypig társalkodott tanítványaival ;
És ezután mennybe fölmet angyali pompával ;
Ülvén szent Atyja jobbára,
Honnét eljön valahára
Urunk Jézus Krisztus.

A mint mennybe menetekor nekik megígérte,
Pünkösöd napján a Szentlelket Urunk elküldötte,
Megszentelte tanítványit,
Árván maradt apostolit,
Urunk Jézus Krisztus.

Rózsafüzér után

Kiváncozott Mária is szent fiához menni,
És tetszett szent fölségének magához fölvenni,
Rózsák illatjai között
E földről mennybe költözött
Dicsó szűz Mária.

Egek fölött tündöklesz már, Isteni anyaság,
Királynének koronázott ott a Szentháromság,
Hol szent fiad örömében,
Örvendesz dicsőségben,
Dicsó szűz Mária !

Rózsafüzér után

„Az éjszaka immár eltelt” stb. szerint.

Szent rózsafüzért végeztünk,
Mária tégedet kérünk :
Vedd kegyesen hívednek
Buzgóságát népeidnek.

Midőn rózsafüzért mondunk,
Rózsákból koszorút fonunk,
Azzal téged, oh Mária !
Tisztelünk Jézus szent anyja.

Legszebb rózsa vagy Mária !
Tisztaságnak lilioma,
Mint rózsa nyiljal szivünkben,
Jézusoddal légy elménkben.

Rózsafüzér királynéja,
Magyar hazánk pátronája,
Betegeknek orvoslója,
Szomorúk vigasztalója !

Tekints árva magyarokra,
Reád bizott országodra ;